

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

# Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, [www.reprorecht.nl](http://www.reprorecht.nl)) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, [www.cedar.nl/pro](http://www.cedar.nl/pro)).

*No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.*

[info@boomamsterdam.nl](mailto:info@boomamsterdam.nl)  
[www.boomuitgeversamsterdam.nl](http://www.boomuitgeversamsterdam.nl)

# Reflecties

---

## Op herhaling?

---

**Jan Meerdinkveldboom**

---

In 2012 waren wij 35 jaar getrouwd. Om dit met onze zoon en dochter te vieren, stelden wij hun een reisje voor. Er zijn geen partners in het spel, dus we zouden gevierden op pad gaan. Hoewel het enige voeten in aarde had om zowel de periode als de bestemming vast te stellen, lukte dat toch. Zo kwamen wij terecht in Oman, een prettig Arabisch land. De eerste dag daar togen we in onze huurauto op weg naar een bezienswaardige moskee. Onze zoon reed, en deed dat op een wat minder rustige wijze dan ik passend vond in een land waarvan je de verkeersgewoonten niet kent en met een auto waar je ook aan moet wennen. Ik vertelde hem dat ik veel rustiger zou rijden. Het herinnerde me ook aan de dag dat hij zijn rijbewijs had gehaald en ik hem – je moet dan genereus zijn – de sleutels van onze auto overhandigde voor een eerste rit. Ik heb strak over mijn hele lichaam naast hem gezeten maar mijn mond gehouden.

De moskee konden we niet vinden. Mijn zoon vroeg mij de navigator in te stellen en dat lukte mij, onbekend met zo'n apparaat, slecht, waarop hij wat kribbig reageerde. Ik verdedigde mijn klunzigheid zwakjes, waarop mijn vrouw en mijn dochter vanaf de achterbank eendrachtig en unisono in een smadelijk gelach uitbarstten. Ik voelde me direct heel kleintjes en er schoot door mij heen: ik ben hier de verliezer. Dat gold niet alleen ten aanzien van de moderne technologische vaardigheden die ik niet voldoende had maar ook verloor ik mijn plaats in het gezin. Mijn gezag, voor zover je dat nog hebt als je kinderen boven de dertig zijn. Maar ook verloor ik het van de generatie na mij. En dat ondersteund door mijn vrouw. Maar er gebeurde nog iets: ik kreeg tegelijk een herinnering terug aan een gezinsinteractie van vroeger, dus uit mijn stamgezin. Dat leek erop, en daarvan was ik echt van mijn stuk.

In de vijf minuten erna bleek mijn vrouw de verkeerde moskee op het oog te hebben gehad, las mijn dochter de kaart niet goed en nam mijn zoon een foute afslag. Het evenwicht was weer wat hersteld. Maar ik bleef, ook wat geschokt, bezig met de herhaling die mij was overgekomen.

*Op herhaling?*

In 1976 waren mijn ouders 35 jaar getrouwd en zij nodigden mijn broer en mij met onze partners uit voor een reisje in het voorjaar. En daar zag ik het voor mijn neus en met mijn eigen deelname gebeuren. In september het jaar ervoor nam ik deel aan mijn eerste theoretisch-technische cursus systeemtherapie onder leiding van Goos Zwanikken. Een van de belangrijke zaken die hij steeds weer benadrukte was: let op de non-verbale communicatie, die zegt meer dan de verbale. De afspraak bij de reis was dat we, wat we overdag ook gezamenlijk of apart deden, in ieder geval 's avonds met zijn zessen zouden eten. Op enig moment tijdens een maaltijd introduceerde mijn moeder een onderwerp met een wat dubbele bodem. Mijn vader, zoals was te verwachten, hapte gretig en gaf zijn commentaar. Daarop hakten mijn broer en ik eensgezind op hem in en maakten hem verbaal een kopje kleiner; we konden goed bekvechten. Maar tegelijk was mij iets opgevallen. Na haar openingszets leunde mijn moeder achterover. En nadat mijn vader hulpeloos was gaan spartelen boog zij weer voorover, waarop mijn broer en ik ophielden.

Ik was geschokt en vooral boos. Zowel op mijn moeder, die op subtiële wijze mijn broer en mij had ingeschakeld om mijn vader een toontje lager te laten zingen, als op mijzelf omdat ik daaraan had meegewerkt. Het was de start van de afbouw van mijn grote loyaliteit jegens haar. Tot dan toe was ik een nogal fervent moederskindje geweest, maar dat hield op. Zwanikken had mij nog iets geleerd: de geschiedenis herhaalt zich tenzij je haar verandert. En dat ging ik doen. Ik nam mij voor mij nimmer meer zo te laten inschakelen, en dat is ook niet meer gebeurd. Ik kan me niet meer herinneren of er nog een keer een vergelijkbaar moment is geweest, maar hoe dan ook, ik was erop voorbereid. En ik ging met andere ogen naar mijn moeder kijken. Bij het opschrijven van deze geschiedenis realiseerde ik me overigens dat zij mijn eerste systemische leermeester was, gelet op de definitie die zij gaf van het huwelijk van haar en mijn vader: 'Jongen, je vader is het hoofd van het gezin, en je moeder is het nekkie. En daar draait alles om.' Je kunt je geen mooiere illustratie hiervan wensen dan zij gaf in Portugal.

Tien jaar later startte ik mijn leertherapie in de vorm van een psychoanalyse. Het ging veel meer over mijn vader dan over mijn moeder. Bij de afsluiting ervan, ruim drie jaar later, vroeg mijn therapeut wat ik eraan had gehad. Ik antwoordde: 'Ik heb mij verzoend met mijn vader, nu mijn moeder nog.' Maar dat was niet nodig: doordat ik mijn vader de passende plaats in mijn emotionele leven had gegeven, kreeg mijn moeder de positie zoals die hoorde. Een jaar voor de afsluiting van de psychoanalyse had ik al een verdere stap gezet jegens haar en mijn band met haar. Mijn vader was ziek geworden, maar hij zou nog vier jaar na de diagnose leven. Hij leefde vooral in de tijd tot aan zijn dood, terwijl mijn moeder zich veel meer bezighield met de vraag

---

*Op herhaling?*

hoe zij zich na zijn dood overeind moest houden. In dat kader vroeg zij mij mijn vader erop aan te spreken dat hij vast wat van zijn spullen ging opruimen. Dat heb ik geweigerd; hij leefde immers nog en ik leefde met hem mee.

Terug naar de reis in Oman. De herinnering aan de gebeurtenis in Portugal in mijn stamgezin bracht mij sterk aan het twijfelen. Dat kwam ook door de gelijkenis tussen toen en nu, die ik pas later kon nuanceren. Waardoor was ik nu zo geraakt? De herhaling van het patroon verraste me sterk, omdat ik meende dat ik er destijds alles aan had gedaan mijn systeemgedrag te normaliseren. En dan overkomt je ruim dertig jaar later iets vergelijkbaars. Zijn gezinspatronen dan niet te veranderen? Natuurlijk, ik kende het 'kerstmispatroon': als je langere tijd weer als stamgezin bij elkaar bent, zoals bij kerstmis, treden vroeg of laat de oude interactiepatronen op die stammen uit de tijd dat je als gezin nog onder een dak woonde, vaak de laatste periode van de middelbareschooltijd van de oudste. Dat had ik regelmatig meegemaakt, en op die reis met mijn ouders in hevige mate. Maar die patronen zakken ook weer weg. Dat zij optraden in mijn eigen gezin had ik niet verwacht en kon ik ook niet verklaren. En ik vroeg me af of ik me er iets van moest aantrekken.

In het *Handboek systeemtherapie* (2008) beschrijven Govaerts en Spilingaer het systemische gezinsontwikkelingsperspectief van Carter en McGoldrick, en halen zij James Framo aan, die stelt dat onopgeloste psychische conflicten uit het gezin van herkomst zich herhalen in actuele gezinsrelaties. Jazeker, daar was ik me destijds al van bewust. Maar zouden die ook nog weer manifest worden als je eigen kinderen al veertien en zeventien jaar uit huis zijn? Ik twijfel daaraan. Los daarvan weet je natuurlijk niet steeds welke van die eventuele onopgeloste conflicten er via je partner in zijn gekomen.

Ik voelde me meer geraakt door wat Gerits en Kleijbergen (2005) schrijven: het besef bij ouders het anders te willen doen dan zoals zij het zelf hebben ondervonden. Natuurlijk is dit een vanzelfsprekend iets, zeker als niet alles vlekkeloos verlopen is in je stamgezin, maar dit was ook exact zoals ik het me destijds voornam, zeker na de gebeurtenis in Portugal. Maar, schrijven zij ook, om patronen te kunnen doorbreken moet je kunnen reflecteren. Nu, daar heb ik tijdens mijn leertherapie ruim de tijd voor gehad. Ik herinner me dat het eerste meisje waarop ik verliefd was erg op mijn moeder leek, en dat ik toen van dat besef schrok: dat nooit! Mijn vrouw lijkt dan ook maar zeer ten dele op mijn moeder, dus van die kant is geen herhaling te verwachten. Wat herhaling van patronen evenmin bevorderde, is het feit geweest dat mijn ouders mij geheel vrij lieten bij welke keuzen dan ook en dat zij zich ook nooit, om een voorbeeld te noemen, bemoeid hebben met de opvoedstijlen die wij zijn gaan hanteren jegens onze kinderen. Ik heb dit altijd sterk in hen

*Op herhaling?*

gewaardeerd. Natuurlijk ontdek je dan op enig moment dat de appel niet zover van de boom valt, maar het voelt toch vooral als eigen keuzen.

Fine en Norris (1990) hebben veel onderzoek gedaan naar intergenerationale overdracht binnen relaties. Dat kan variëren van eenzaamheid tot politieke kleur, en van agressie in de partnerrelatie tot sociale competenties. Maar ook het besef bij een kind om, als hem iets hinderde, het later juist niet op die wijze te gaan doen. Dat herinner ik me ook over enkele, vooral triviale aspecten, zoals minder burgerlijk leven, nooit meer mijn haar kort dragen, en ook proberen me wat minder snel te ergeren aan mijn kinderen als zij eens iets minder goed deden. Zo vorm je, met je partner, met soms vage en soms uitgesproken ideeën en overtuigingen je eigen gezin, waarin het op een aantal punten vast anders en dus beter zal gaan. Maar de appel...

Omdat ik er zeker van wilde zijn niets over het hoofd te zien, verdiepte ik me in Barnhill en Longo (1978), *Fixation and regression in the family life cycle*. Geruststellend is hun mededeling dat je in elke levens- en gezinsfase toch ook, al is het soms slechts ten dele, conflicten oplost uit eerdere fasen. Maar ook dat kwetsbaarheden worden afgedekt en conflicten weggestopt, omdat je immers verder moet met je leven en je niet overal bij kunt stilstaan. In stress-situaties duiken die soms dan weer op. Wat zou ik dan niet, of niet voldoende, hebben opgelost, wat naar voren kwam tijdens de autorit in Oman? De herinnering kwam op aan een andere vakantiesituatie waarin ik klunzig deed en mijn kinderen, toen van middelbareschoollleeftijd, mij uitlachten en er later regelmatig op terugkwamen, weer met de nodige spot. En ik had geen weer. Op die momenten was ik net als mijn vader in Portugal toen mijn broer en ik hem vakkundig onderuit schoffelden. Alleen was er toen geen regisseur die het startsein gaf, het kwam door eigen gehannes. Dat maakt wel verschil. En geeft troost.

Geruststelling ervoer ik ook bij Boscolo en Bertrando (1992), die waarschuwen dat je je altijd moet afvragen of een actuele situatie wel echt een gevolg is van gebeurtenissen in het verleden. Juist het aanbrengen van zo'n lineair verband, waartoe we allemaal geneigd zijn, kan verkeerde conclusies opleveren. Er zijn immers tussen toen en nu heel veel invloeden geweest buiten het verleden die situaties creëren en vorm en kleur geven. Alsof je als systeemtherapeut, als het jezelf aangaat, de menselijke neiging om lineaire verbanden te zien maar moeilijk kunt vermijden.

Omdat de gebeurtenis in Oman mij erg had verward, heb ik er niet over gesproken met mijn gezinsleden. Ik kon hun immers niet uitleggen waarom ik ondersteboven was. En mijn zoektocht door de literatuur heeft niet een heel duidelijke conclusie opgeleverd. Wel ontdekte ik in de dagen erna dat het toch deels een ander patroon was dan dat uit 1976. En dat het ook weer

*Op herhaling?*

naar de achtergrond verdween. Die eerste dag werden onderling nog wat kribbigheden uitgewisseld, maar daarna vormden we een behoorlijk harmonieus gezin. En mijn zoon reed wat meer in mijn stijl, of verbeeldde ik me dat?

**Jan Meerdinkveldboom** werkt als jeugdpsychiater en systeemtherapeut voor de adolescentenkliniek van Pro Persona in Tiel. E-mail: jan@mdvb.demon.nl.

**Literatuur**

- Barnhill, L. R. & Longo, D. (1978). Fixation and regression in the family life cycle. *Family Process*, 17(4), 469-478.
- Boscolo L. & Bertrando, P. (1992). The reflexive loop of past, present and future in systemic therapy and consultation. *Family Process*, 31(2), 119-130.
- Fine, M. & Norris, J. E. (1990). Intergenerationele relaties en gezinstherapeutisch onderzoek – Wat we van andere disciplines kunnen leren. *Gezinstherapie*, 1(3), 321-343.
- Gerits, L. & Kleijbergen, K. (2005). Hechting en de herhaling van gezinsdynamieken – Van verklaringsmodel naar therapeutische praktijk. *Systeemtherapie*, 17(3), 134-144.
- Govaerts, J.-M. & Splingaer, G. (2008). Gezinsontwikkelingsperspectief. In A. Savenije, M. J. van Lawick & E. T. M. Reijmers (red.), *Handboek systeemtherapie* (pp. 193-204). Utrecht: De Tijdstroom.